

Деркач Олексій Павлович,
д-р філософії, доцент, НАУ,
(м. Київ)

КОРИФЕЙ ЗЕМЛЕРОБСЬКОЇ МЕХАНІКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена діяльності корифея землеробської механіки України – Петра Мефодійовича Василенка.

Статья посвящена деятельности корифея земледельческой механики Украины – Петра Мефодиевича Василенко.

This article is devoted to the activity of the coryphaeus of Ukrainian agricultural mechanics - Peter Mefodievich Vasilenko.

На сучасному етапі розвитку історії науки і техніки існує значний інтерес до проблеми дослідження життєвого та творчого шляху багатьох вітчизняних науковців ХХ ст., що й привертає особливу увагу дослідників та стимулює їхні зусилля щодо повернення до наукової скарбниці України багатой творчої спадщини вчених минулих поколінь.

Об'єктивне відтворення становлення та розвитку вітчизняної аграрної науки було б неповним без визначення внеску в її розвиток корифея землеробської механіки України – Петра Мефодійовича Василенка (1900-1999), академіка Української академії аграрних наук, члена-кореспондента Національної академії наук України, академіка Російської академії сільськогосподарських наук, доктора технічних наук, професора [1, с. 5]. У галузі розвитку землеробської механіки, сільськогосподарського машинобудування, механізації,

П. М. Василенко
1900 - 1999

електрифікації та автоматизації сільськогосподарського виробництва України він мав досягнення світового рівня, які прославили вітчизняну науку далеко за межами країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, свідчить про те, що ще існують малодосліджені джерела, які стосуються розвитку землеробської механіки в Україні в ХХ ст. та діяльності академіка П.М. Василенка.

Народився Петро Мефодійович Василенко 17 жовтня 1900 року в селі Мигія Первомайського району Миколаївської області в багатодітній родині незаможних селян [2].

На відміну від багатьох відомих учених того часу, які мали університетську освіту, П.М. Василенку в тяжких умовах Першої світової та громадянської воєн і розрухи 20-30-х років ХХ ст. вдалося отримати лише фрагментарну освіту – він закінчив сільськогосподарське училище та технікум, прирівняний до інституту, після якого отримав кваліфікацію агронома-рільника [3, с. 8]. Тому всі премудрості землеробської механіки йому прийшлося опановувати самовідданою працею та систематичною самоосвітою. Тяга до знань приводить його на педагогічні курси при Київському сільськогосподарському інституті. Лекції таких видатних учених, як професори В.В. Колкунов (землеробство), П.Ф. Вовк (сільськогосподарське машинознавство), М. М. Годлін (грунтознавство), Є. П. Вотчал (фізіологія рослин), В.П. Устьянцев (тваринництво) та інших, значно розширили знання Петра Мефодійовича. Поряд із свідоцтвом про закінчення курсів П.М. Василенко отримує рекомендацію-направлення на наукову роботу в галузі сільськогосподарського машинознавства. Першим кроком в оволодінні азами землеробської механіки була науково-дослідна кафедра сільськогосподарської механіки при Головному управлінні науки Наркомату освіти УРСР, на яку його було зараховано аспірантом. Очолював кафедру академік ВУАН К.К. Сімінський, а її членами або аспірантами були відомі в майбутньому математики і механіки – академіки АН СРСР М.М. Крилов, М.М. Боголюбов, академіки та члени-кореспонденти АН УРСР, професори М.П. Кравчук, С.В. Серенсен, Л.П. Крамаренко, П.Ф. Вовк, І.Я. Штаерман та інші [1, с.

90]. Лабораторіями кафедри завідував майбутній академік АН УРСР А.О. Василенко. Навчаючись в аспірантурі, П.М. Василенко бере участь у розробці й випробуваннях перших зразків вітчизняних сільськогосподарських машин. Після закінчення аспірантури під керівництвом відомого ґрунтознавця професора Д.Г. Віленського, він досліджує механіко-технологічні процеси деформації ґрунту під час обробітку його ґрунтообробними машинами. За результатами досліджень вони спільно публікують низку статей у вітчизняних і зарубіжних виданнях. У 1935 році П.М. Василенко очолює кафедру сільськогосподарських машин Київського інституту механізації й електрифікації сільського господарства, продовжує розпочаті дослідження та розробляє курс лекцій з теорії сільськогосподарських машин [2]. Щоб підвищити рівень своїх знань, П.М. Василенко бере участь у математичному семінарі в Інституті математики ВУАН, яким керує академік Д.О. Граве, де отримує знання у таких видатних учених-математиків, як академіки Д.О. Граве, М.П. Кравчук, Г.В. Пфейффер, професор В.І. Можар та ін. [1, с. 97]. Через деякий час за пропозицією академіка Д.О. Граве П.М. Василенка обирають членом комісії прикладної математики. 1937 року рішенням ВАК при РНК СРСР П.М. Василенку було присвоєно науковий ступінь кандидата технічних наук без захисту дисертації [4]. 1939 року за рекомендацією відділу технічних наук, який очолював академік Є.О. Патон, рішенням Загальних зборів Академії наук УРСР П.М. Василенка обрали членом-кореспондентом АН УРСР [5]. У тяжких умовах післявоєнної розбудови 1948 року він захищає дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора технічних наук і йому присвоюють учене звання професора. Значні наукові здобутки вченого було високо оцінено в країні, і у 1956 році П.М. Василенка обирають академіком ВАСГНІЛ [6]. Видатний учений став одним із фундаторів Української академії сільськогосподарських наук (УАСГН), де працював на посаді академіка-секретаря відділення механізації і електрифікації з 1957 по 1962 рік до моменту реорганізації її у Південне відділення ВАСГНІЛ.

Наукові здобутки П.М. Василенка знайшли своє визнання не тільки в Україні, а й у всьому світі. Видатного вченого було рекомендовано кандидатом на одержання Медалі Пошани 2-го тисячоліття. Його біографія увійшла до

Галереї тисячоліття та сьомого видання Міжнародного довідника видатних людей минулого тисячоліття, виданого Американським Біографічним Інститутом (АВІ) [7, 8].

Академіку П.М. Василенку, єдиному в Україні і одному з перших видатних вчених у галузі землеробської механіки на теренах колишнього Радянського Союзу, за видатні розробки проблем землеробської механіки, механізації і електрифікації сільського господарства була присуджена Золота медаль імені В.П. Горячкіна [9].

Монографія П.М. Василенка та І.І. Василенка «Автоматизация процессов сельскохозяйственного производства» увійшла до Міжнародного фонду ООН. З її допомогою Міжнародна економічна комісія ООН оцінювала стан автоматизації процесів сільськогосподарського виробництва в різних країнах світу. Американські вчені при розробці місяцехода користувалися працею П.М. Василенка "К теории качения колеса со следом". Наукові праці П.М. Василенка видані у Франції, Чехословаччині, Болгарії, Румунії, Китаї, цитуються в США [1, с. 111].

Фундаментальні монографії «Введение в земледельческую механику», «Культиваторы», «Теория движения частицы по шероховатым поверхностям сельскохозяйственных машин», «Универсальные математические модели функционирования машинных агрегатов и их применение» внесли значний вклад у розробку машин з механізації сільського господарства та розвиток методів дослідження сільськогосподарської техніки [1, с. 111].

Академік П.М. Василенко зробив вагомий внесок у розвиток землеробської механіки, механізації, електрифікації та автоматизації сільськогосподарського виробництва України, підготовку та виховання інженерних і наукових кадрів. Ним опубліковано низку фундаментальних монографій та понад 200 наукових статей.

Академіком П.М. Василенком започаткована наукова школа з землеробської механіки в Україні [10, с. 5]. Під його керівництвом захищено 7 докторських та близько 60 кандидатських дисертацій, дуже багато майбутніх докторів і кандидатів наук з ближнього і далекого зарубіжжя консультувались у вченого.

Своїм безпосереднім учителем його вважають близько 200 науковців. Багато учнів академіка П.М.Василенка нині вже самі досягли вагомих наукових результатів – вони обрані академіками і членами-кореспондентами Української академії аграрних наук, Академії інженерних наук України, Російської академії сільськогосподарських наук та Міжнародної академії технічної освіти, очолюють провідні науково-дослідні інститути країни та факультети і кафедри, є провідними спеціалістами науково-дослідних лабораторій і конструкторських бюро, стали заслуженими працівниками народної освіти України, заслуженими винахідниками та заслуженими діячами науки і техніки України. Учні академіка П.М. Василенка – першопрохідці в Україні в розробленні технологій точного землеробства як нового напрямку в розвитку землеробської механіки.

На відзначення видатних заслуг перед українською наукою ім'я академіка П.М. Василенка розпорядженням Кабінету Міністрів України № 291-р від 12 травня 2004 року було присвоєне Харківському національному технічному університету сільського господарства та дещо раніше, у 1999 році, рішенням Вченої ради Національного аграрного університету – кафедрі сільськогосподарських машин, на якій він працював з 1932 по 1999 рік.

Академік П.М. Василенко залишив після себе неоціненний скарб, який налічує понад 200 наукових праць, переважна більшість з яких має світове визнання і якими ще тривалий час будуть користуватися вчені та інженери в галузі землеробської механіки, сільськогосподарського машинобудування, механізації й автоматизації сільського господарства; як талановитий педагог – виховав кілька поколінь інженерів сільськогосподарського виробництва, що становлять інтелектуальну еліту інженерної служби сільського господарства України. Його творчий шлях гідний для наслідування теперішньому і майбутньому поколінням.

Дослідження діяльності видатних учених у галузі землеробської механіки доповнює загальну національну історію науки і техніки України, сприяє процесу збереження історичної пам'яті про видатних учених, що необхідно для об'єктивного відтворення становлення та розвитку вітчизняної аграрної науки та прогнозування її розвитку в майбутньому.

Список використаної літератури

1. *Деркач О.П.* Діяльність академіка П.М. Василенка в контексті розвитку землеробської механіки в Україні: Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.07. – К., 2005. – 198 с.
2. *Личный* листок по учету кадров. – Науковий архів НАН України. – Ф.251-Р. – Оп. 632. – Од. зб. 8. Справа Василенка П.М. – Арк. 3.
3. *Деркач О.П.* Діяльність академіка П.М. Василенка в контексті розвитку землеробської механіки в Україні: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.07 / ДНСГБ УААН. – К., 2006. – 22 с.
4. *Выписка* из протокола №23/28 от 29 мая 1937 г. Науковий архів НАН України. – Ф. 251-Р. – Оп. 632. – Од. зб. 8. Справа Василенка П.М. – Арк. 18.
5. *Вытяг* з протоколу №1, §3 Загальних зборів АН УРСР від 22 лютого 1939 р. Науковий архів НАН України. – Ф. 251-Р. – Оп. 632. – Од. зб. 8. Справа Василенка П.М. – Арк. 19.
6. *Выписка* из протокола Общего собрания действительных членов Всесоюзной ордена Ленина академии сельскохозяйственных наук имени В.И. Ленина от 25-27 июня 1956 г. Науковий архів НАН України. – Ф. 251-Р. – Оп. 632. – Од. зб. 8. Справа Василенка П.М. – Арк. 22.
7. *Лист* від American Biographical Institute (ABI), February 13, 1998. Особистий архів академіка П.М. Василенка. Музей історії факультету механізації сільського господарства Національного аграрного університету. Папка №50. – Арк. 87.
8. *Лист* від American Biographical Institute (ABI), August 7, 1998. Особистий архів академіка П.М. Василенка. Музей історії факультету механізації сільського господарства Національного аграрного університету. Папка №50. Арк. 88.
9. *Постановление* Президиума ВАСХНИЛ от 7 декабря 1977 г. Архів Національного аграрного університету. – Оп. особ. справ викл.– Спр.15. – Арк. 85.
10. *Наукова* школа академіка Василенка Петра Мефодійовича: Монографія / Войтюк Д.Г., Вергунов В.А., Мудрук О.С., Деркач О.П. – К.: Аграр. освіта, 2005. – 72 с.